

Fehulom Oscevo

**1998 Tumulto DIALETTO Italiano****IL TUMULTO DI BOLOGNA 8 5 98****DI DARIO FO**

A l'atàch! D'Armeniàc! D'Armeniàc co' el vegnìva avanti coi stendàrd, avanti co' le trombe, strutunàndo sui tamburi: "Bandìt l'oste tüto verso Feràra! Avanti co' Provenzàli e i Brétoni... Avanti Romagnol... quei de Bologna, de chi del ponte!...Avì! Avì! Avì! Pasa a cavàlo Brétoni e Provenzàl e i Svizeri sul ponte tüto squarquagnà. I donda come embriàghi. Feràra l'è nostra!"

Boja! De bòto, da ün nivolón de polvere là in fondo, se véd tanti cavalièr come un nügol... végnen avanti co' le barbüte sbasàte su i ògi... lanze co' i segni de San Marco e bandére co' soravià el Leòn de Venégia! E toti quanti, mila, dumila, vanza me 'na piena. I son adòso sübeto in quèi de Provenza, col d'Armeniac che sbalsa de cavàl, se büta in ginögio e ol vusa: "Pietà! No' 'masème! Salvème la vita! Pago dosénto fiorini, sübito, par el méio restciàto, adèso!".

U gh'è i Bolognesi de drio che i vién avanti... no' i sàbie se andàrghe sübeto a sfrusunàgh in t'el cül... U gh'è i Provenzali che i scòrge el so' padrón in genögio e i dise: "Ma se ol s'è dàit presòn el nostro padrón, nui sémo così cojóni de resté chi a speciàre che i ghe masa?" Via che i scapa. E anca i Brétoni i dise: "A sem noiàltri pusé cojóni de i Provenzàl?" E via che i va me légori. I Svizeri i van via senza dir niente. I Bulugnès: "Scapémo anca noiàltri!"

Ma ol se trovano embotigià sul ponte: gh'è i feraresi che tàja sübeto la strada de sortìda co' la cavaleria al co' del ponte, de qua e de là, "Tajéghe le corde!" crìa un ferarés. E sübeto co' i falciòt, co' i scüri, tajano le corde che mantégne el ponte ai àrzeni. Va giò! Cròda! Cròda 'sto ponte co' tüti i armàt de Bologna che van dènter el Po. Van giò roversi... i zérca de nodàre, ma i coràz i tira sòta... van sòta: GLU, GLU, GLU... Vün végn föra: BOOM!, un cavàlo in testa... BLON!, che sbròga... e un altro... schisciàt da un palón. Ven giò i ponti... i pilùn che cròda! "Aiuto!" Pö se fa un gran silénsio. Se véd tante panze sguincìde... sgiónfie, che van galegiàndo sul Po... piano, piano... otomila òmeni che van... 'negàti, verso el mare.

Intanto a gh'è i Provenzàl co' i Brétoni che van coréndo sui cavàli, e i 'riva a Bologna. I 'riva a la porta Majòr... 'riva dentro coréndo. U gh'è tüti i òmeni, le done bolognesi che 'spèta i loro fiòl, i marìdi: "Ehi, e i nostri de Bologna... arìvan anca lóri?" - "Sì, i arìva...ma per mare!".

Se repàran derénto al Bon Castèlo, e i van sübeto dal Legàto: "Eminénzia, gh'è un sfrugón de morti in fra la zénte de Bologna, tüti anegàti. Quando se savrà de quèsto, un tumulto stcioperà de següro... e i bulugnési i ghe magna vivi! Impreparemos." - "Giusta! Andét intorno pei campi de Bologna. Andét a torghe tüto quèlo che ve riése ai vilàn." E andàveno a far rasìa tüti i suldàt, i bréton e i provenzàl cu' i cavàli in dei casón, le casìne dei vilàn. Portàven via porscèle, strusàva via cavre, pégure, cavali, i

àseni... anca i caréti. I sgarçéva via sachi e sachi de roba... e i cuntadìn che se revultàva: GNAC!, li inciudàva, pendüt-picà!

E de nòte i son returnà a le porte de Bologna e a gh'han metü de li strase intorna ai ròdi par no' far frecàssò sül selciàt, la riscιάda intanto cu' i 'ndava, perché derénto al silénzio dovévan dormire i bulugnés cojonàt. E de la nòte a gh'è la zénte de religiún che desénde da le muntàgne indóa a gh'è i cunvénti: prévete, monache, fràiti in silénsio aríva derénto la cità, pescìn, pescìn e i camina isvèlta, sénsa pregare. L'è la prema volta cu' te vedi 'na gran processión co' frati, prelàti, mónache che i no' préga miga. A gh'è giüsta in méso al trupón qualche pütàna... quèle le prega, le prega forte! I entra 'traversando sül ponte levatór deréntro al Bon Castèlo, i pasa, e i tira sü el ponte. Intanto de altri òmeni armadi i va' in do' gh'è el "Fòdero", i sfóna ol portón e i van dentro. U gh'è ol guardiàn che sòna campane. "Uhe! Alarme! Alarme! Ghe svòdano el Fòdero!" I bulugnés che j era andormì d'intorno, se valza dal lèto cume i l'è, desgnüdi... i tira sasi, ma quèli, che son covèrti de i scudi, i fa' àrzene e se caréga sachi, e porta via gerle de carna salàda, e tüto quèlo che a gh'è derénto a 'sto Fòdero de magnàre. I stràsega tüto dentro al Bon Castelo e i sara. 'Riva coréndo i bulugnés sóta lo slargo. E i pruvenzàl de sü le tori: "Bulugnès, v'amèm ciulàt!". Una ràbia treménda che stciòpa! Se sent ul campanón che sòna, e: ALE', ALE'! DRUN! DRUN! Tüta la zénte nel "majòr", nel slargo de la bràida se prèscia, ul cria: "Cosa è capitàt". I végne a savér de tüti i òmeni crugnàt, de anegàati... ne la squaràda del ponte. "Ol Legàt gh'ha

sgratà via tüto! Tüto! Puranco la resèrva del Fòdero! No' gh'em piü niénte da magnàre! I gh'han fregàt!" E quèi, che ride in sü i bastiòn, in còp al muro: "Eh, bòne feste!". Un stciopastòmigh ghe végne, tanto, che no' l se pol dire. Zénte che cria, che bestémia, che spüda! Ul majór co' è ol vègio cap del Bròlo de Bologna, ul valsa la man: "Silénsio! Andéit tüti in de le vostre case! No' stài a far bacàn de pulée! Laménto de fünèràì no' ghe dà vantàgio, né ol piàngerse sü le man. No' i serve. Andéit tüti ne le vostre case. Noiàrtri se fa parlamento con tüti i magióri e i savi." Nel gran stansón del Brolo anco i magióri i bastéma e no' i fa silénsio. U ghe ne ün pussé scalmanàt de tüti, che cria: "Bisogna andar dentro a 'sto castèlo, anca a cósto de magnàrghe el müro dei bastión! Strapàrghe via co' i ongi, uno a uno.. i matón, tiràrghe via co' i didi, pétra sü pétra!" - "Eh? Bòna la penzàda. Se va lì, se tira fòra vün, dòj, tri sasi, o matón, come tanti casèti. Pö, aténto! El croda tüto! E se va dentro co' le mani in sacòcia! Bòn co' la lèngua a parlare! M'emperadòr, quatro ani avante, l'è 'gnùdo co' machine de guèra che no' s'era vidùo gimài. A gh'era de balestrón, catapùlche che lanzàva anca le case intiére... Gh'ha tirà pietre, masón, tanti de farghe con quèli un castèl grande giusto compagn de quèlo, e pö da uno a l'altro saludàrse. Gh'ha tiràt anca el fògo greco... E pö, quatro mesi co' le stàit de asàlto, l'è andàit via cu' i cujùn par tèra che ol dovéva starghe atento a no' schisciàrli co' i tachi. E noiàltri a fèm pensér de guadagnàr le tóri? Come andèm dentro, che gh'èm de le machine vège che se dèsa solo a guardarle? Gh'èm quatro catapùlche tegnüde insèma

coi còrden, legàt con le corde màrscie! A fèem ridere! No' podrèm gimài pasàre! No' gh'èm nemanco òmeni... che tanti son morti! Sémo en genògio! No' gh'avémo de magnàare. No' ghe resta che sortire de Bologna e andare intorna a domandàrghe carità. "No! - u l'ha dit vün - forse la manéra de far che i sorte lóri, la gh'è, ma besógna avérghe de stòmego." - "Quale manéra?" E lù ol dise una parola che, boja!, tüti i se mète co' i ögi sfrigàt de zìdia che no' se pol dire. E ve lo végnò a raccontàre. El ziórno apreso, venti òmeni va de pie a renta a vün che va de punta, quel l'è muradór, capomastro, che gh'ha üt un padre che ol se regordàva d'aver savüo de sòo nòno un fàto raccontàt dal sòo bisnòno, muradór anca quèlo, che u l'aveva savüt de so' bisnòno par bóca del nòno del bisnòno. El fato diséa che in un punto segnà, 'cavàndo un fòso fondo diése brase, a s'encontràva un condüt fàit dai Romani, che porta acqua da la montagna.. acqua ciàra e neta. 'Sto condüt ol 'travèrsa proprio a diése brase sóto andove gh'è el frundùn d'acqua intorno al Castèlo, e po' spónta 'ndo gh'è ol gran cortile de rentro, e stciopa fòra per el fontanón che gh'è in mèso. E alüra i va' dove gh'è ol segno, e comènza a 'cavàr un büso pian pian, senza far rumore... tira via i sàsi cu' i slénzi a léva, i ariva fonda, fonda diése bràse, a i trova el condüt. I stcèpa: un'acqua ciàra, polìda! L'è quèla! I stòpa par un momento e i van indove che pasa la cloaca de la fogna recólma de buagna sfrugàda e smerdài. Cu' un gran grugnùn, veloci con malta e matòni, fan tüto un condüto a racordàr la cloaca al condüt de l'acqua ciàra. Arivàt al racòrdo, sbüsanò a monte la cloaca e in basò el condóto che porta al

Castèlo. Se sente el rugugnàr de dentro e va in frùnda, un gran fracàso. BUUUA!

Ol tempo de contàr fino a diése: vun, doj, tri, quatro... Nel cortile, deréntro al Castèl, u gh'è prévete e frai che prega e anca suore intorno al fontanón. De bòto se sparàcca un gran sbrunfà: BUUOAA!

Uno spragagnàso d'acquàscia màrza imbuagnàda che tanfàgna de spüssa l'aria. Biastéma i fràiti e i prèiti... cria le sòre: "Miracolo!" - "Ma se l'è 'sta pozzenterìa vomegósa? Che miracolo l'è?" Ma no' pol farse sentire, parchè tüti i suldàt brétoni e anca i pruvenzàl i son ü duv'è che gh'è i spalti del Castèlo, de l'altra parte a vardàre o ridere imparchè, de sóta, u gh'è i bulugnési che i tira le so' machine de guèra. Tüti infrucugnàd... gh'è de' balestrùn tüti screchignài, cu' le rode che sbròncheno sbalunzà che fra poch se stcèpa: GNUN... GNUN... GNUN... e del Castelo i riden.

"Ma quèle sarìe le machine per far d'asàlto? Far crodàr el Castelo? Oh, che fèt gran pagüra! Ah, ah! Ma andì a cagare!"

Sübetò i provenzàli, i brétoni i varda de l'altra banda de baso co' i ögi sbrecugnà parchè nu' i vede, come sémpre se fa, zénte che i porta sasi cu' carète... no! I porta sègi, sidèle... sidèle impienìde. E questa zénte no' la camina normale, ma co' la faccia per aria, cussì. (*Mima la camminata del portatore che incede impettito, la faccia rivolta all'insù*) Gh'è anco de' asini che tira i caretùn co' sòra dei tinàsi imbrogna't che sbracàsa che no' se capìse, che anca lori va co' la faccia per aria, cussì, par respirar alto. I provenzàl ghe varda bèn... "Ma cus'è, mèrda, quèla?" - "Indovinato!" - "Ma

no' gh'avràit ol penzér de tirarla adoss a nu' del castèl?! Ma no' è leale!" - "Ve tirèm quèl che gh'avè lasàt!" E zira, zira, 'ste quattro machine de guèra scardinate da lancio, i se porta intorno al Castèlo. Vüna qua, vüna là, d'intorna a la gran zinta. I bulugnés, che propri son ruzón de no' poderse dire, i lanza la merda co' le mani! Dei pachetón treméndi sbrodànti: "UHEE!" - "Va pian che sbròfa!" A pacugnàt se la 'n patàca tütta, la sistemano a gnochi sü i cugiàri a magì. "Sem pronti! Dài cui trabatèl - avanti - atensiùn co' i balansùn - vai pian a ténder i arcón e i tirón de budèl... Ol zigojàr del tendüo fa un rumór tremendo e tüte le corde e i arcón che tira, tira, va giò cun te 'sti brase. "IAAA NNIAAA!" Basta! Che, se se stcièpa, gh'ariva tütto in faccia!" - "Basta cusì! Basta! Sièt pronti là? E anca là? Dai, via!" PUUUUACH! BUOAUC! Sul Castèlo uno sgranghignàsse che no' l se pol dire! I provenzàl manco i se move. *(Mima lo stupore di un provenzale che lentamente si toglie gli escrementi dal viso, con cura e rassegnazione)* "Ma che rasa de guèra l'è quèsta?!" E de bòta ariva tüti i compàri e i amìsi che végn de Modena, de Mantova, tüti i aleàti de i bolognési cu' végn anco de Régio, de Forlì; u ariva de partüto quèsta zénte "Ehi, bulugnés, gh'avìt besógn de aiuto?" - "Sì, merda! Tütta quèla che gh'it!" Dòpo ve la darèm indrìo quando podémo." E da quèl momento, ariva de intorno tant ziénte che porta merda da non dire. A gh'è i cariàgi co' 'riva co' i balterlùn de tüte le strade. A gh'è anca de la zénte chi 'riva co' i sidèli de roba sua, de casa, proprio... e agh'è tüti i boni bolognési che i zónze ogni matina co' quèl che han fàito in la nòte de



bisógn e gh'el daghe. In la piasa a gh'è un nodàro che segna: "Doj sidèli... do' cópe par ti... come te ciàmi? Pietro de' Calgón? Bon, avanti. Chi l'è quèl? Trédese sidèli? Che famija l'è? Un convento?" E ariva anca quèi de la montagna che córe: "Vojo véder lanzàr merda contro a quèi del Papa!" - "No, voialtri no!" - "Come no!" - "Chi no' porta merda, no' entra a vardà!" E allora i torna con sidelàde anco i muntagnan che la merda de la montagna besògna cognóserla! A gh'è quèi che son stitic che i gh'han 'na gran vergogna de no' podér servir a la patria. I stan rentanà in la so' casa e i se cata de le pürghe de ortighe amare de masà un mulo. "L'ho fata! L'ho fata!" e PLAM! Qualche d'ün gh'è restà sèco morto cagàndo per el dovere! Ma intanto le quatro catapùlte vègie son andài a tocchi! Tüte stcepàte! Per fortüna son arivà gran zente de Rimini che portava quatro machine de lanzo nòve, grande che no' se pol 'contare. Tiràt de quatro bovi. Diése mandràz che lanza anca da Reggio, zonze de Ravenna sinque catapùlche nòve, dódese bovi per tirarle. A gh'è tüti i carèti per le strade intorno al Castèlo impiegnìdi de merda, tinàsi de merda e màchine per lanzo. No' se pol più pasàre. "A sèm blocàt, no se poi andàr avanti in 'sto bordèl!" E allora i pensa de far ol rondón, che sarìa che vün se mète col tambùro, chi su lo slargo, un altro tambùro pì en là... dopo, un altro, dódese, disdòto tamburi tüt'intorno. 'Ndo gh'era un tamburo girava a ronda tüte le machine-a-lanzo. Menava 'sti catapùlche con tacà un carèto de merda per carigàrlo, pö fasèva: "Dài! Vegne avanti!". DORUBUM, BUM! "Forsa col carètt! Dài, càrega!"

Gira quattro giri, destènde be' i büdeli. Un, doj, SCIAK! Ol trabatèl slanza la merda e va! De nòovo gira intorno cossì col tamburo che bate ol témpo: "BLI, TIROLON, TIROLAN, BIN, BON! Dài, carèga! Ohi, quattro giri de trabatèl. Vün, doj, tri, tira el büdel, vai: la merda va! SGNAC!". Gh'è tüta la zénte: döne, òmeni, bambìn, che i andava balàndo 'sta danza cu' l'era la pavàna de lo smerdàss. I l'era cunténti che nol se po' dire. I pàder e le madri ghe diséva ai fiolìt, per tenerli boni: "Se ti fai il bravo doméniga a te porto a veder lanzàre merda sóra e gli omeni del Pàpie!" A gh'era dentro al Castelo un frate ch'el fasèva la crònica d'ogni ziornata... Ol scriveva: "No' l se pò pü vivere! El Castèlo l'è diventàt de un colore solo... pare de velùto. Se sente un odór che fa vegnir de vomigàre anco de le orège. No' te poi mangiare perché tüto sa de merda. Ti fai per bévere, ol vin sa de abocàto de merda. Che poi quando te vai a pregar, co' 'sta cansón de fòra: quattro giri de trabatèl: TRIN, TRON, la merda va! No' te poi neanche dir: "Signor mèo, Dio santissimo, perdóname i pecàt che ho fai!" TRIN, TRUN, TRAN... e la merda va. E 'sto frate che faséva la crònica scriveva: "No' se poi vivere, no' se poi respirare. A gh'è de' momenti che piove tanta merda che pare che ol Padretemo in persona co' tüti i santi, i cherubini, i angeli, e anco el spirito santo, i se sèn metüi col cü per aria sopra de noialtri a cacarghe adòs!" E pö l'è vegnu ul momento treméndo che l'è stciopàt un gran calor: a l'era de majo, pareva de eser d'agosto. Un caldo che stcepàva le pietre. Deréntro al castelo, in de la corte, a gh'era quasi un braso de merda che cuminsàva a

bujr: GLU, GLU, GLU, GLU! Se valzàva un gran vapór che creséva pel ziélo. 'Sta nivula se vedéva de lontàn che paréva brüsàse tüta Bologna. Rivava da par tüto moscón volando con gran ronzonàr: moscón verdin, bleu, d'oranzo, quei vermèj, marón, negri, d'arzénto, quei d'oro de l'Africa! Ghe diseva: "Demo a Bologna, ol paradiso de la merda!". Arivàvan de nuvulùn tüti intorno. E pensar che in 'sto Castelo i era preparati a far resisténsa per doj ani! Dopo sojaménte quindese die, per l'ordine del Delegato del papa, ol capitani l'ha valsà bandiera bianca sul penón alto. Bianca, se fa per dire! E han dumandàt de far parlamento. "Voj parlarghe, bolognesi. Lasème parlare! Noi chi dentro a stémo per morir. Vemo a vomegàr ziorno e nòte. No' se dorme. Noi sortémo de 'sto Castelo, se voi ul permetì, anderémo föra, soldàit disarmàit, préveti e frati da questa città... anderémo sui monti e desenderémo a Pisa e de là prenderemo batél, nave e anderémo de lontàn, anderémo in Provenza. E là che sarèmm 'rivati, noi ziurémo davanti nosto signor Gesù Cristo e tüti i santi che mai pii meteremo piè in 'sto paese de merda! Ma avanti de sortire noi volém per garanzia che végn a i Legati, quei de Firenze, a farghe de malevadór. Se vegn qua a protégere a la nostra sortìda, noi andémo föra de la cità." E son andài a ciamàr el gonfalonière de Florenza co' a l'è vegnido co' i tamburi e con zente e co' armai. Ol s'è drisà davanti ol Castelo, l'ha fàit sonàr trombe, picàr tamburi: "Ehi! Sentéme! Zénte, dòne, òmeni de Bolónia, de 'sto momento, da poi che so' malevadòr e hai de far respectàre i pati de sortìda, vialtri sorté de 'sti slarghi intorno al

Castèlo, anco de le strade, andé in le case! Da le vostre fenèstre poté guardàr, dai vostri teràssi e anche sü i tètì se vursì!". Bon, tüti quanti i bolognésì han übidìt. Son montài coréndo sü per le scale. Se scorzéva tüte le fenèstre stupàt de teste, impiegnìt i teràssi, e i tèci i éra così calcà de zénte che no' se vedeva ne cópi né tegole. Tüte teste! Zénte che vardàva giò de baso. Lo slargo davanti o l'era tüto svoiàto, e allora el malevadór de Florenza l'ha criàt: "Ziurét in 'sto momento che no' alzarìt pì male parole de contra al Legato e i so' òmeni che sortirà. Ziurét!"

"Ziurémo!" - "E fet ziuraménto anca che no' lanzerét pì merda al Legato e a la so' zénte!" - "Ziurémo!" Un gran silénsio s'e fàito, e in fondo al gran portale l'è desandùo el ponte levatòio. Basàdo che l'è, comìnza a sortir, caminando pian, pién de spavento fràiti e òmeni d'armi desarmài che vegnìva avanti pregando (*esegue un gramelot imitando lo sproloquio di preghiere affrettato. Mima la comminata dei frati terrorizzati che transitano guardando verso i tetti*) "Domine meo! Quanta zénte süi tèci!" E vegnéva oltra anco pregàndo e cantando sóta un baldachìn, quatro cardinali e dói vescovi (*gramelot di canto liturgico*). In fondo o l'è spontàdo ol Legato pontificio. A l'è sóta un gran ombrèlo. Ol gh'ha in man l'ostia benedèta, ol santissimo Jesus Cristo... e ol vegne in avanti quasi co'ögi a dir, cantando: "Voj véder chi gh'ha el coràjo de lanzàr merda contra Jesus che gh'ho in le man!". De bòto s'è sentì un gran vóse treménda dessender dai tètì: "Se Jesus Cristo ol resiste in mèso a tanti strònzi, ol resisterà anco co' tüta la nostra merda!". BUAKK! Cròda merda sparagnàda dapartüto da oscüràre el ziélo. Tempesta de merda! Come se fuèsse el dilùgio finàl!